

l. 7.126

nicolau primitiu

N. P.
92
F. 252

Francisco Almarche y Vázquez

N. P.

92

F. 252

RAMÓN MUNTANER

Cronista dels Reys de Aragó

Ciudadà de Valencia

BARCELONA. IMPREMTA
DE FRANCISCO X. ALTÉS,
ÁNGELS, 22 Y 24. — 1910.

Biblioteca Valenciana

Ramón Muntaner, cronista

31000001764177

NP92/F-252

Francisco Almarche y Vázquez

RAMÓN MUNTANER

Cronista dels Reys de Aragó

Ciudadà de Valencia

BARCELONA. — IMPREMTA
DE FRANCISCO X. ALTÉS,
ÁNGELS, 22 Y 24. — 1910.

©Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu (Generalitat Valenciana)

DE LES MEMORIES DEL CONGRÉS DE
HISTORIA DE LA CORONA D'ARAGÓ

R. 16.974

©Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu (Generalitat Valenciana)

Ramón Muntaner, Cronista dels Reys de Aragó, ciudadà de Valencia

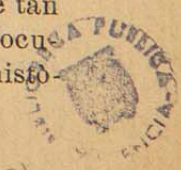

«Un día estant yo en una mía alquería per nom Xilvella, que es en la horta de Valencia», axís comença el capítol primer de la Crònica dels Reys d'Aragó el valent y sabi cavaller En Ramón Muntaner, autor de la més preuada joia històrica de la literatura patria.

Després de haverse gitat e escapat de vintiquatre bataylles entre de mar e de terra en que era stat, com de moltes presons e turments que en la seua persona son estats donats en bregues e en les moltes persecucions que havia habudes, així en riqueses com en altres maneres, aquell hom de món, valent com a cathalà y prudent com Ulisseu se retirà del tràfeh mundial de joventut propi y buscant repòs a més fatigoses lluytes y cercant crear una familia, s'establí en la hermosa ciutat de Valencia, treta fea poch temps del domini serralhí per la esforçada tiçona del bon rey Jaume I, qual ciutat anava creixent y desarrollantse mercè al enèrgich rent posat per el Conqueridor.

Tot quant al insigne Cronista pertany interessa en gran manera, puix ell alçà monument de perpètua gloria als feyts dels reys y pobles aragonesos, guiats per aquells prínceps que tant bé saberen interpretar el sentiment expansiu dels seus súbdits, quant finida la tasca que en la reconquesta a Aragó se li debía y pertocava, m'amprenen la conquesta del Mediterrani.

La biografia de Muntaner hasta la època del seu establiment en Valencia ben clara y patent se nos mostra en la seua Crònica, referint els seus actes, al meteix temps que els fets del seu temps, molta part d'ells com a testimoni de vista o a ells contats per els protagonistes y encara no desmentits ni per naturals ni per estrangers, ans nova y continuament roborats y confirmats per autentichs y oficials documents, creent el comunicant mancar una nova y magna edició de tan monumental obra hon, a prés de esmeradament castigada, sia documentada plenament ab tots los mijos que el avans dels estudis histo-

richs demanen y la més exigent crítica confirmen que els fets contats per el insigne Jurat de Valencia si de alguna tatxa poder ser motejats son de la seua magnitud y heròica grandesa.

Dues families ben distintes, una y altra preclares en la historia aragonesa, aparexen en els documents del segle XIII y XIV ab idèntich nom, anys y lochs. La progenie d'en Raymundo de Muntaner, esforçat cavaller que assistí a la conquesta de Mallorca aydant al rey Jaume I, y fón per aquest Rey heredada y colmada de gracies y privilegis restant establida en la daurada Illa y essent robust tronch de magna frondositat y abundants rebrots. En el any 1613 foren registrats en els llibres de *Manaments y emparees* del Justicia civil de Valencia, una larga serie de documents pertenyents a esta familia y en quals llibres, actualment guardats en el Arxiu del Regne de Valencia s'encontren els que anotèm (1).

(1) Segons el indice de esta colecció s'encontren els següents:

460.—Privilegio del rey Don Jayme I haciendo caballero del brazo militar á D. Raymundo Montaner para él y sus sucesores pudiendo usar las insignias militares, cuya merced le hace en remuneración á los servicios que prestó en la conquista de las islas de Mallorca. Dado en Lérida á 21 de Mayo de 1232. Lib. 3, M.º 25 del libro 32, fol. 1.º

461.—Donación hecha por el R. D. Jayme I de unas tierras á favor de D. R. de Montaner, hecha en Mallorca á 1.º de Febrero de 1231. L. 3, M.º 24, lib. 32, fol. 3.

462.—Donación por D. Nuño Sanchez, Señor del Rosellón y Cerdaña á favor de D. R. de Montaner, de seis jovadas de tierra en el lugar de Bunyola. Mallorca 1 Mayo 1232. L. 3, M. 25, del lib. 32, fol. 4.º

463.—Donación por Jayme I de unas casas situadas en la C. de Mallorca, á favor de Jaime Montaner, hijo de D. Raymundo. Mallorca 1 Agosto 1260. Lib. 3, M.º 24, lib. 32, fol. 4.º v.º

464.—Donación hecha por D. Nuño, de 10 jovadas de tierra en el lugar de Bunyola á Jayme Montaner. En Mallorca 1 Mayo 1261. Lib. 3, M.º 24, lib. 32, fol. 3.º v.

465.—Donación por D. Raymundo de Montaner de todos los bienes censos, etc. que poseía en la villa y término de Monllor, á favor de Pedro Montaner su hijo. En Mallorca á 20 de Enero de 1240. Lib. 3, M.º 24, lib. 32, fol. 6.

466.—Donación hecha por el R. D. Jayme, de 10 jovadas de tierra en la V. de Monllor, á Pedro Montaner. En Mallorca 20 Enero 1240. L. 3, M. 24, lib. 32, fol. 17.

467.—Confirmación y aprobación por Jayme I de todos los honores, rentas, etc. que tenían en las islas de Mallorca D. Raymundo de Montaner, su hijo Hernán Montaner, habitante en el Reino de Aragón y sus hijos Juan, Jayme, Pedro, Guillermo. En Lérida 12 Marzo 1274. L. 3, M. 24, lib. 32, fol. 8 v.º

468.—Donación por D. Nuño, de 20 j. en el término de la C. de Mallorca á Juan de Montaner. Mallorca 1 Agosto 1240. Id., id., fol. 11.

469.—D. por Jayme I de 20 jovadas de olivar en la parroquia de Bunyola á Juan Muntaner y sus sucesores. Valencia. Agosto 1254. Id., id., fol. 12 v.º

470.—D. por Jayme I de 10 j. de tierra en la C. de Mallorca á favor de Juan Montaner. Mallorca 23 Julio 1269. Id., id., fol. 14.

La convicció que tenim de que els Montaners de Mallorca son distints al celebrat Cronista, nos la dóna la «Información de testigos suministrada ante el Justicia de Zaragoza por D. Francisco Montaner por sí y como procurador de D. Onofre Jayme Montaner su padre, para probar su hidalguía y nobleza y ser oriundos de la Villa de Biescas de Aragón en donde está el Palacio de los Montaners» fón feta la dita «Información» en 1600 davant la Cort del Çalmedina (1).

Per primera vegada apareix el Cronista Muntaner en Valencia, segons ell mateix nos refereix, ab ocasió del séu casament en una jove valenciana filla del Senyor de Xilvella de Lalgarbía (huy Çhirivella). Esta hermosa possessió tocà en el *Repartiment* al Comanador de Alcañiç (2) y fón venuda al pare de Na Valençona, segons nos porten els cronistes valencians. Senyor de Chinivella l'anomenen Diago, Escolano y tots quants han parlat del nostre Montaner y com a possessió seua la anomena al començar de la seua historia. Emperò havèm encontrat una donació feta en 1386 per el Mestre y convent de Calatrava de León de Castilla a D. Pere Boyl y sa muller Cathalina dels lochs de Betera, Xirivella, Maçanasa y Masamagrell primerament per nou anys y després pera sempre, mediant permissió del Sant Pare y dés de aquell temps el senyoríu pertencix als Boyls.

Està fora de dubte que Muntaner, per part de la seua muller fón propietari del loch de Xirivella de Ponent, ignorantse per ara ahont estaria Xilbella de la Axarquia, y creen que el domini superior estaria en mans de la Orde de Calatrava sent senyor Muntaner en lo que no tocava a exe dret, que precisament sería el que fón venut o donat a D. Pere Boyl.

Dexèm al Cronista que nos diga com fón vingut a Valencia: «E es veritat que yo En Ramón Muntaner en aquella sahé vingui en Sicilia de Romania, e demani licencia al Senyor Rey que yo pogués anar en les parts de Cathalunya a pendre ma muller que havia affermada

471.—Aprobación por el R. D. Jayme de las donaciones hechas á Raymundo Montaner. En Mallorca 23 Julio 1269. Id., id., fol. 15.

472.—Donación de 200 lib. hedra por el Rey Don Alfonso á Juan Montaner por sus muchos servicios. En el cerco de Bonifacio á 15 de Julio de 1421. Id., id., fol. 19.

473.—Privilegio del Rey Don Pedro sobre concesión de habitación en la iglesia de Bunyola á favor de Raymundo Montaner. Barcelona 3 de Agosto de 1341. Id., id., fol. 20.

(1) En dits llibres de Manaments y emparets s'encontren altres documents de esta familia que al començar el sigle xvii passa una de les seues rames á Valencia: al fi donèm un extracte de la informació.

(2) Commendator de Alcanissi: alqueriam de Chilbella de Lalgarbiae cum furnis et molendinis X Kalendas martii a. d. MCCCXXXIIX pl. 375 de la edició de Bofarull en la *Colección de documencos de la Corona de Aragón*. Encontrem també en el *Repartiment* varies donacions in Xilbella de la Xarquia: a Ponç de Montsoriu, a J. y B. Dalfocea in alqueriam de Xilbella de la Axarquia.

fadrina en la Ciutat de Valencia bé havia X anys». Tardà a vindre a Valencia per rahó de la seua afortunada expedició a la illa de Gerba y al cap de tres anys pres comiat y colmat de dons per lo Rey aplegà a Valencia e «ani pendre ma muller que no hi éstich més de XXIII jorns y puix recullila en la galea e giram a Mallorques e trobam quel Senyor Rey de Mallorques era mort». Aprés de enviats muller y fills pera defensarlos dels perills de les discordies finit y acabat el delicat encàrrech de fer entrega del infant En Jaume en mans de la seua avia, mare del infant En Fernando *venguimen a Valencia hon era mon alberch e fuy hi tres jorns abans de Nadal, sa e alegre: la mercé de Deu* (1).

La fama de prudent y valerós, l'alta personalitat adquirida per la seua influencia en la confiança de la casa dels Reys y sens dubte la seua nadiua activitat no el dexaren entregarse al oci y descans tant com se pot creure, donades les escasses noticies que d'ell mos havien arribat, ans, com provarèm, fins a la seua mort continuà treballant en el govern de la seua patria adoptiva y servint als seus protectors els prínceps del Casal d'Aragó.

No tenim noticia de la seua primera venguda a Valencia y la ocasió que tingué pera esponsarse ab Na Valençona, emperò creèm seria quan enviat per lo rey Frederich de Sicilia arribaria a les levantines costes pera tractar affers de la guerra entre'ls germans de la casa real o pera acomodar voluntaris que defensaren la causa d'en Frederich; axís pareix per el document del Arxíu de Aragó en que Jaume II donà guiatge a Muntaner, que havia segut enviat del Rey de Sicilia, en 15 de Juni de 1311.

Per el primer document que havèm enconrat de la seua permanencia en la nova patria, apareix Muntaner al servici del rey Frederich, presentant una denunciació davant lo Justicia criminal de Valencia en l'any 1321, titulantse sag o alguatzir de dit Rey, perque havent acordat balesters y hòmens de mar en la dita ciutat per tramètrolos en Sicilia, aquests, avans de terminar lo temps de la convinença eren fugits y demanava pera la seua seguritat foren presos y entregats a fi de que restituiren part de lo que havien rebut.

Havent cumplit lo que els Furs demanaven entrà en la classe dels ciutadans y ben prompte fón nomenat y elegit Jurat juntament ab él ilustres ciutadans, Ripoll, Mathoses, Vinatea, etz., que donaren jorns de gloria a la nova ciutat que a la sombra de Jaume II prosperà en alt grau.

Segons consta en el *Manual de Concells* del nostre Arxíu Municipal: «En lo día de diumenge en lo qual comptava hom tertio kalendas iunii anno domini MCCCXXII foren elets en jurats de Valencia en P. de Poblet, en Berenguer Colom, en Ramón Muntaner, en Berenguer Planell, en P. Ripoll, en Berenguer Ripoll, ciutadans de Valencia (2).

(1) Cap. CCLXIX.

(2) *Manual de Concells*, t. I, fol. CCXXX.

Acabat el temps de la seua juraderia y en les eleccions verificades en el mes de Juni de 1325 fón elegit Muntaner prohóm conceller per la parroquia de Sant Nicolau, hont tenia sa casa y fón nomenat entre els prohoms que havien de redactar els capítols de la missatjeria que s'envia al Senyor Rey pera utilitat de la ciutat y observació dels furs y privilegis y bones costums.

Una qüestió de interés capitalíssim se presentà en aquella sahó per part dels senyors aragonesos, pretenent anular lo venerable còdich del bon rey En Jaume; intentaren la magna obra del sabí legislador destruir. La protesta fón vivíssima per part dels valencians quant l'obra dels Furs estava amenaçada de mort. Però la direcció de la cosa pública estava en mans expertes y reunit el Concell en plè, foren elets el sabí Berthomeu Mathoses y el prudent Ramón Muntaner *pera tractament necessari sobre la unió dels furs axí que fur de Valencia fos en lo Regne per bon estament de Justicia de la Ciutat y Regne*; encara que alguna modificació fón introduïda els furs de Valencia s'extingueren a casi totes les poblacions del Regne.

En 1327 fón reelegit prohóm conceller per la parroquia de Sant Nicolau, junt a B. Ripoll y al expert Berenguer de Codinats.

En 1328 fón elet missatger, sense ser Jurat, pera anar a la solemnitat de la coronació del Senyor Rey Nanfòs ensemps ab en Berenguer Dalmau, y de grat copièm el acort del Concell en el que foren elets los embaxadors y que larga discussió reportaria per el notable reglament en el Concell aprovat, prohibint tractar ab los Reys si no era estant tots junts els representants de Valencia y la més justa prohibició de demanar o rebre mercès:

«En lo día de disapte en lo qual comptava hom XIII Kalendas aprilis anno. d. mccc. vicesimo octavo En Berthomeu Mathoses, en C. Dalmau, en Arnau, G. Català, en Domingo Claramunt, en Berenguer de Ripoll, missatjers elets per part de la Ciutat ensemps ab en R. Muntaner anadors a la solemnitat del molt alt senyor Rey Nanfòs juraren en poder e ma de mi en Berthomeu beltran notari reeben daquells així com a publica persona en nom daquells de quis pertany o pertanyer pot ho deu sobre los sants iiii evangelis de deu, servaran los capítols fets sots Kalendari de pridie k. decembris a. d. m. CCCXVII, ordinat e feyt com a missatgers seran tramessos al Senyor Rey ho á son primer engenrat ço es que per si ne per altre no impetren ho impetren façen del Senyor Rey ne de son primer engenrat sino tan solament aquelles coses per les quals seràn tramesos per la dita ciutat.

»Lo dit en R. Montaner en lo día XIII k. aprilis no vol fer lo dit sacrament ans dix que retendria son acort sil faria o no ho si romaniria del viatge ho si iria en aquell.

»En après en lo día de dimarts en lo qual comptava hom XI k. aprilis lo dit en R. Muntaner feu semblant sacrament que els altres companyons seus feyt avien e segons que desus es declarat» (1).

(1) Fol. XII, t. II. *Manual de Concells*.

No sabem per què Muntaner no voldria fer el sagrament del secret y gracies, però en les eleccions pròximes fón elegit primer Jurat y tot queda arreglat anantsen Montaner ab los Jurats á la Coronació més esplendent y de qual reinat tant s'esperava: «E axí mateix hi som nosaltres VI que hi son tramessos per la Ciutat de Valencia, que hi anam ab gran companya; que tots dies donavem civada á besties nostres propies á LII he hi havien be CXII persones he hi menam trompadors e tabalers e nafil e dolçayna, los quals vestím tots de reyal, ab los penons reyal e tots be encavalcats. E cascu de nos tots VI menavem nostres fills e nostres nabots ab arnes de bornar e tenguem casa uberta del jorn que partim de Valencia entro que hi som tornats, a tot hom qui menjar volgues ab nos. E donam en la cort vestidures de draps daur e daltres cascuns á jutglars e hi portam CL brandons de Valencia, cascu de dotze lliures e feem los tots verts ab escuts reyal».

En Çaragoza impetrà cartes pera avituallar a Valencia per motiu de la vinguda del Rey pera jurar furs e privilegis y a primers de Novembre ja estava en Valencia presidint la venta del quitament en la plaça del Cambi o dels Mercaders y seguint els llibres municipals el vorem assistir junt ab els tres jurats en tots los concells, sent de notar la fructifera tasca de estos jurats, encara no siga per res més, sinó per el gran nombre de documents que de aquells anys se conserven; la nova disposició dels llibres, els reglaments de policia urbana y de higiene pública, de arbitrar recursos pera el pobres captius, etz., que fan de aquella època una de les més profitoses y en que se comença en gran escala la transformació de la ciutat antiga en una gran població.

En 1329 Muntaner com a jurat de Valencia rubricà les Corts celebrades *in ecclesia cathedrali valentie quinto idus madi* (1) una de les més notables.

Entre els papers y legajos dels templers existents en l'Arxiu de la Corona de Aragó, s'encontra el encàrrech a Ramón Muntaner pera que comprara forment a obs del benaventurat viatge de Granada (2).

Al mateix any perteneix el encàrrech fet per el Rey a Ramón Muntaner pera que compre o fassa comprar *vinum necessarium pro felici*

(1) Aureum opus. De confirmatione ac concussionem fororum et privilegiorum fol. LXXXII. privileg XIII. Alfonsi II.

(2) Pera vore el historial de esta larga guerra, consultes la notable obra del sabi catedràtic de Historia de Çaragoza mon bon amich D. Andrés Gimenez Soler: «*La Corona de Aragón y Granada*. Historia de las relaciones entre ambos reinos. Cap. sexto. de 1323 á 1335. Barcelona.—Imp. de la Casa Provincial de Caridad, 1908». El document diu axí:

«En Nom de Déu e de Madona Sancta Maria. En la Ciutat de Valencia XV anats del mes de Noembre de 1329 ordena lo senyor rey nanfos que a obs del benaventurat viatge de Granada sia comprat en Aragó forment pera IIII mesos a Ramón Montaner, cavallers armats e a D cavaller de la genetia ço es IIIID cañsos de forment a mesura de Valencia pera dar racions de farina.

»Item que sien armades X galees ço es IIII leugeres e VI uxers dels

viagio seu intrata quod facere intendimus contra perfidos sarracenos regni Granate (1).

Quant més ocupat estava el Rey en els affers de la guerra D. Jaume de Xerica, casat ab la filla de Roger de Lauria, D.ª Margarita, instà al Rey este turbulent Senyor pera que li pagara la empara feta contra el Rey y éste escriu a Ramón y Johan Montaner, *civibus Valentie*, pera que li abonen trenta mil sous a conte dels setenta mil que el Rey li adeudava al Senyor de Xerica. El Rey li escriu des de Montalba el 15 k. iunii de 1330 (2).

En este mateix any fôu elegit altra vegada Conseller per la parroquia de Sant Nicolau.

Después de 1330 els documents nos indiquen la existencia de Muntaner en Mallorca al servici del rey Jaume y este deu ser l'any de la sua arribada a Mallorca, puix él testà en Valencia en el mes de Juni de 1329, davant el notari Andreu Despigol, company seu en la Juraderia y notari també de la ciutat (3). Hasta primers de 1230 està en Valencia, com consta en la publicació de les Corts en 10 de Giner fetes en la iglesia de la Seu (4).

Si agitada y turbulenta fón la menor edat del Rey de Mallorca, no menys trist fón el seu regnat y sens dubte, desitjant tindre al seu costat persones de fidelitat y prudencia, cridà a qui tan acreditades tenia estes qualitats, remunerant en la seua vellea al qui nen tan feelment l'havía servit y entregat en mans de la seua avia mentres son pare anava al Orient en defensa de un imperi y regnat que no tingué la ventura de alcançar.

Muntaner entra en la Cort del Rey de Mallorca y com camarling y familiar seu y después de ferlo súbdit y feudatari comença a concedirli gracies y privilegis, y establintse en Mallorca en els seus

---

quals se armen los V en Barcelona quant als altres V galees es ordonat que ya sab lo dit visalmiral que en la Ciutat de Valencia I leugera e I possa e axi sien adobades en contenent e reconegudes de rems e exarcies e si han complement. E axi aquestes dos con les altres III que vindrán de Barcelona amarinated sien armades en Valencia per en Ramón Muntaner e per Pere Lambert, los quals façen fer en Valencia LX millers de cayrells e passadors de la talla quils será donada.

»Item quels dits armadors de Valencia facen fer L pells de tapies ab torn». Este document està tret de la colecció Sanz y Barutell existent en la R. Academia de la Historia y diu: «Conforme á un papel antiguo del Archivo de Aragón en legajo perteneciente á los templarios, n.º 121».

(1) *Manaments y empires*, 1612, t. 7, fm. 68, fol. I, vid. apend.

(2) *Manaments y empires*, 1612, t. 7, m. 68, fol. 3, v.

(3) Els protocols de este notari han desaparegut y en el Arxiu Municipal no s'encontra ningú: serien dels més importants per el gran número de documents municipals que legalisà.

(4) Colecció de Furs, de 1482.— Fori conditi, per D. R. Alfonsum secundum Valentie in Curia quan ibidem celebrabit regnicolis dicti Regni nouo (23) k. nouembris 1329.

fills y continuant en Macari Muntaner la confiança que en el Cronista havia tingut el Rey.

Incomplets son els datos que tenim de la permanencia en la illa y confièm que seràn donats a llum nous documents; nosatros se contèntem en apuntar els que en Valencia s'encontren, dexant pera altra ocasió formar un diplomatari complet tant de Ramón Muntaner com de la seua larga descendencia que hem seguit hasta el segle XVII en que un dels seus hereus, habitant en Campanar, junt a València, tenia el càrrech de Capità de milicies.

De 1332 es el següent document liurat per Jaume II: «Nos Jacobus. d. g. Rex Maioricarum. Notum facimus universis et singulis..... quod concessimus fideli et dilecto nostro Raymundo Muntanerii eum nec eius bona non teneri ad prestationem alicuius talli queste seu tolte pro tempore quo in nostro officio domestici pre fuerit et volumus nunc erga successores eorum in dicto officio predictis prestationibus tallis, etc. Datum in civitate Maioricarum quarta nonis martii. a. d. m. trecentesimo secundo».

En 1333 ya s'el anomena camarleng en un privilegi en que li concedeix la paga per els seus oficis en la Cort y per encarrechs que li havia fet de una copa de plata sobredaurada y una jerra y qual preu se li devia (1).

Estant Jaume III en Perpinyà y tenint gran necessitat de dinés, escriu a Muntaner pera que obligue als jueus de la Aljama o call de Mallorca a que li entreguen lo que debien al Rey o que empenayra este deute con tal que li foren remessos al moment els diners que tanta falta li feen.

Este es l'últim document que tenim de Montaner y dels seus actes en Mallorca, encontrantlo per fi en la illa de Ibiça ahon morí, com confessa el seu fill Macari en la publicació del testament de son pare fet en Valencia en el mes de Octubre de 1336 y posteriorment en 1606 registrat en la Cort del Justicia Civil de Valencia (2), encara que solament sien algunes clàusules notables, ahont nos dóna a conèxer la seua voluntat de ser soterrat en la iglesia del Convent de Preicadors de Sant Domingo, ahont manà construir la capella de Sant Macari y ahont sabem que ell fôu trasladat, segons diu son net Ramón Muntaner en lo seu testament, publicat en 1468, que diu axí: «En après elegeix la ecclesiastica sepultura al meu cors fahedora, si quant morir me obvendrà en la sepultura de la capella de Sant Macari construïda en lo Monestir de Prehicadors de la ciutat de Valencia hont està soterrat mon pare Macari Montaner y en la qual capella està també soterrat mon avi Ramón Montaner, Senyor qui fôu del loch de Chilvella, en túmulo de dita capella». El cementeri desaparegué pera construir la capella

(1) En este mateix any fôu elegit Johan Montaner prohoms per la Parroquia de Sant Nicolau de Valencia.

(2) Arxiu regional de Valencia. Justicia civil. Llibre de *Manaments y ampares*, 1606. L. 10, M. 100, fol. 27.

del Rosari y modernament destruïda pera nova edificació en el quartel de ingenyers militars.

Donem fi a este nostre treball copiant la clàusula testamentaria del insigne Cronista y afegim lo que el anomenat y cèlebre crítich valencià P. Teixidor porta en la seua obra manuscrita sobre les capelles y enterraments del Monestir de Sant Domingo: millor que ell ningú conequé la copiosa documentació del Arxiu de este convent, resplandint en les seues obres la més exigent crítica, essent un dels més notables historiografs de la escola crítica valenciana ilustrada per Mayans, Ribelles, Perez Bayer, Segura, Sales y Cerdà.

APÉNDIX

I

In dei nomine; Sea á todos manifiesto que á treinta del mes de mayo de lanyo del nascimiento de nuestro senyor Jesucristo de mil y seiscientos en la Ciudad de Saragoça del Reyno de Aragón y ante la presencia del Illtre Senyor Joan Esteban ciudadano çalmedina y juez ordinario de la dicha ciudad pareció y fué personalmente constituido Francisco Montaner ciudadano militar de la ciudad y reino de Mallorca, el qual en nombre propio y como procurador legitimo que es de Onofre Jayme Montaner su padre ciudadano militar de dicha Ciudad y Reyno de Mallorca el qual en los dichos nombres y en aquellos mejores via modo et forma dixo que dava y dió una proposición del thenor siguiente. Ante presencia de Joan Esteban, etc., para que haga entera fee assi en juhissio como fuera del en todo tiempo ad futurum offrece y da la presente cédula de artículos probativos siquiere interrogativos sobre los quales supplica se examinen y se interroguen todos los testigos que por su parte y a su instancia se produxeron y presentaren.....

Item dise el dicho procurador que los senyores y posehedores del palacio y casa de montaneres de la villa de Biescas y los descendientes a mas daver sido y ser como actualmente son muy principales hijos dalgo infanzones por todo el sobredicho tiempo hasta de presente continuamente han traydo y de presente traen por armas un escudo de gules con una montanya blanca y en ella un castillo de plata con puertas y ventanas y una orla azul y en ella ocho estrellas de oro. Las quales dichas finales han sido y son el tropheo de la dicha casa y palacio de montaner y de los senyores sucesores y descendientes de aquel y por tales han sido y son tenidos de todo lo que del sobre dicho tienen noticia y tal de lo sobre dicho ha sido y es la voz comun y fama pública de los dichos sesenta años y más.....

Item dice el dicho exponente y procurador que en la dicha villa de Biescas ha havido y hay voz comun y fama publica entre los vesinos y abitadores della que a muchos años que de la villa de Biescas se fueron á vivir del Reigno de Mallorca dos hermanos llamados Jayme montaner el uno y el otro Pedro montaner los quales eran infançones e hijos dalgo y descendientes por recta linea masculina de los señores del dicho casal de montaner y que los dichos dos hermanos adquirieron mucha hazienda en el reino de Mallorca y se casaron en la villa de Buñola y tuvieron hijos y descendientes y que de presente se conserban en dicha ciudad y Reyno de mallorca la qual dicha voz y fama publica se a continuado y continua en la de presente en la dicha villa de Biescas y así es verdad.

Item que los montaneres se han acostumbrado y acostumbran á tratar y reputar por cartas respnsiones y otros reconocimientos desde mallorca á Biescas y de los unos á los otros reconociéndose entre ellos respectivamente por deudos y parientes de un sucesor linaje y solar nasidos y procreados y hazen y llevan todos ellos unas mismas armas del qual dicho parentesco hay

actos y escripturas fe facientes en la casa y palacio de montaner de dicha villa de Biescas.

(Arxiu general del Regne de Valencia — Cort del Justicia civil de Valencia. Libre de Manaments y emparets. 1618. L. 7, m. 64, fol. 1).

II

Die sabati XVI Kalendas novembris—A vos Senyor: Com Berthomeu Mathoses justicia de la Ciutat de Valencia en los feyts criminals demonstra en Ramon Muntaner..... fahedor per lo molt alt Senyor Rey Frederich per la gracia de Deu Rey de Sicilia en les parts de la senyoria del Senyor Rey de Aragó dient que com lo dit en Ramón Muntaner hagues acordat balesters e homens de mar en la ciutat de Valencia per trametre en Sicilia e aquels lo dit en Ramón Muntaner per part del dit Senyor Rey de Sicilia feu per paga de iiii messes ... .. provehir al dit Senyor Rey de Sicilia e encara ultra los dits iiii messes anassen aytant com lo dit senyor Rey de Sicilia los hagues abs sots la forma e la condicio e les convinençes qui fossen entre los caps de companyes de aquells balesters e los balesters e els homens de mar de una part e de part del dit Ramón Muntaner per lo dit Senyor Rey de Sicilia del altra les quals convinençes feu escriure per orde en lo libre del acordament de la taula per ma den P. de vida ciutada de valencia e escrivia iurat en la dita taula en les quals convinençes capitols e titols son aquets que seguixen.

En nom de deu sia e de madona saneta maria e de tots los seus beneyts sants e santes començam acordar balesters comits nauer e prohers en la ciutat de Valencia divendres a vi jorns de febrer del any de la incarnacio de nostre senyor deu Jesucrist mcccxx ab les convinences que aci apres son escrites.

La avinença dels balesters ..... atres persones damunt dites son aquestes que yo en Ramón Muntaner per part del molt alt Senyor en Frederich per la gracia de Deu Rey de Sicilia pren sacrament e homenatge de cascun per si aixi que caps de ballestes que fon homenatge per ells e per lurs companyons qui servirà be e lealment lo dit Senyor Rey e aço juraren en ma del dit en Ramón Muntaner ho de sos fahedors e puix cascun per si fa lo dit sacrament al cap de companya. E deu encomençar a contar lo primer jorn que faran vela del loch hon seran recollits per anar en Sicilia e son tenguts de servir al Senyor Rey. E que..... conter e rahō en lo sou de que seran pagats dels IIII messes sia..... tenguts a servir lo dit senyor Rey aytant que al dit senyor Rey plaura.

E lo dit senyor Rey..... e que tantost com sien recullits per anar en lo dit viatge que els..... hom de nau ó leny vench en que vachen.

Item los es tingut lo dit senyor Rey que pus seran recullits queis faça donar cascun dia vinticuatre unces de pa cuyt asta hagen presa terra en Sicilia.

E els damunts dits balesters son tenguts al dit senyor Rey de haver espasses gorguera capell de ferre, dues ballestes de dos peus una de strep, doscentes creus de cayrells ço es a saber cent destrep e cent de dos peus.

E com sia cert al dit en Ramón Muntaner que alguns caps de companyes dels dits balesters e balesters e homens de mar sien fugits de Sicilia e partits del servir del dit senyor Rey de Sicilia sens licencia e paraula IIII messes

fos passat e sense absolucio del sagrament e del homenatge que al dit senyor Rey de Sicilia eren tenguts e encara no observant les convinençes damunt dites en que eren tenguts ans menyspreant e..... lo dit senyor Rey de Sicilia e el damunt dit sagrament e homenatge en que li eren tenguts son fuyts de Sicilia e tornats en aquestes parts perque requer lo dit en R. Muntaner per part del dit senyor Rey de Sicilia a vos senyor justicia que aquells facats cercar e pendre en tal manera que al dit senyor Rey de Sicilia e a mi per ell sia salvo tot son dret aixi de la paga que de mi han reebuda per lo dit senyor Rey de Sicilia sien tenguts e a major cautela a vos presenta lo dit en Ramón Muntaner per part del dit senyor Rey de Sicilia una carta del molt alt senyor Rey daragó la tenor de la qual es aytal.

Jacobus dei gratia Rex Aragonum. Valentie Sardinie Corsice comes Barchinone ac Sancte Romane Ecclesie capitaneus amiratus dilectis et fidelibus suis universis et singulis officialibus nostris vel eorum locum tenentibus ad quos presentes pervenerit salutem et dilectionem. Cum audientiam nostram pervenerit quod nonnulli tam balestarii quam marinerii et alii ad servitium illustrissimi Regio Frederici charissimi fratris nostri conductu non complerto ipsi qui servire debebant recesserunt a servitiis dicti Regis stipendium eis solutum retinendo id circo intendentes predictos omnes in iis graviter excessisse vobis dicimus et mandamus quatenus visis presentibus capiatis omnes et singulos supradictis ubicumque infra districtum nostrum poteritis inveniri et capto detinentur donec aliam a nobis receperitis jussionem. Dat. Barchinono pridie nonis octobris. a. d. 1321. la cual carta presentada e legida vos requir de part del dit senyor Rey de Aragó lo dit Ramón Muntaner en nom del damunt dit que leixats seguir e complir lo manament que en la dita charta fa a vos e als altres officials del seu distrit e que en res no us hi degats..... aquells studiosament facats ençercar e pendre en tal manera quel manament del dit Senyor Rey sia complit en altra manera sino ho feyats protest per part del dit Senyor Rey de Sicilia quel dit senyor Rey de Aragó sen pogues tornar sobre vos e vostres bens e aço requer lo dit en Ramón Muntaner per part del dit Senyor Rey de Sicilia que aperdurable memoria e a conservacio del seu dret sia escrit e mes ab canalar e any e libre de la vostra cort.

E lo dit justicia dix que ell era aparellat de conseguir e complir ab deguda reverencia lo manament del dit senyor Rey e de liurar al dit en Ramón Muntaner sag qui prenguen tots aquells qui son fuyts á la dita armada encontinen que per lo dit en Ramón Muntaner ho hom per ell li sien mostrats com per ell no sien coneguts ne sapia en qual loch son ni qui son e que per ell no estará de ferhi car ço que fer hi puixa e requeri que la dita resposta e registrada apres les coses dessus sequentes, e lo dit Ramón Muntaner dix que salva honor e reverencia del dit justicia no era al dit en Ramón Muntaner sag mas que lo dit justicia fees aquells pendre segons lo manament del dit Senyor Rey com ell Ramón Muntaner sia aparellat satisfacer als dits saigs del lur salari.

E lo dit justicia dix que ell era aparellat a pendre aquells encontinent quels trob e que li seus mostrats e encontinent maná á tots los saigs de la cort e a tots aquells quil trobe qui á la dita armada sien fuyts prenguen encontinent quels trobe e lo manament feu á tots los caps de la guayta. Testimonis pere palau pere dalfocea e bernat arseti notari.

(Denunciacions davant lo justicia civil. 1321. mà 11).

III

Noverint universi quod nos Jacobus. d. g. Rex maioricarum etc. gratis et liberalitate nostra volentes te dilectum scuttifferum Raymundum Muntanerii prosequi dono et favoribus gratiosis per nos et successores quos cumque damus et concedimus eidem eodem Raymundo et tuis ac quibus volueritis perpetuo in feudum et feudi beneficium ad bonam consuetudinem barchinone quinquaginta libras barchinonenses rendales quas tibi assignamus super coffris nostris quoscumque eas super certis redditibus atque locis tibi duxerimus assignandas pro quibus tibi singulis annis solvendis festo sancti michaelis mensis septembris obligamus tibi ac tuis omnia bona nostro habita et habenda in quorum fidem et testimonium presenti carte nostre jusimus appendi sigillum. Nunc est quod ego Raymundus montanerii et gratiam huiusmodi ac in feudationem predictam. Et de ea vobis gratias reffero per me et successores meos in dicto feudo promitto vobis eidem domino meo regi ex pacto mutuo mundi habito quod pro feudo ipso eramus. Et faciemus inde vobis et legales vanas alli vestri et vestrorum. Et faciemus inde vobis et vestris recognitionem ac homagium et fidelitatis iuramentum quotiens in dicto feudo mutetur dominus vel vassallus. Et quod pro feudo ipso presto vobis de presenti sacramentum fidelitatis ad sancta dei evangelia manibus meis tacta et facio homagium vobis ore et manibus commendatum Et ad similem recognitionem faciendam sacramentum fidelitatis prestandum et homagium faciendum vobis et vestris perpetuo ut premittitur in dicto feudo mutetur dominus vel vasallus obligo vobis prefato domino meo regi et vestris feudum ipsum et me et successores meos in illa acta et laudata sunt hec in camera Consilii castri regii civitatis majoricarum quarto idus januarii anno domini millesimo trecentesimo vigesimo quinto.

Signum meum jacobii deigratia regis majoricarum comitis Rossilionis et ceritanie ac dominus montispesulani quibus laudamus et firmamus.

Signum Raymundi muntanerii predicto qui hec laudo et juro.

Testes hujus rei sunt nobilis Joannes de montetauro et petrus de fonolletto vicecomes Ademanus.

Signum meum Jacobi escuderii notarii prefati domini regis majoricarum ac illius auctoritate publici qui ipsius prefati mandato hec scribi et clausi.

(*Arxiu gral. del Regne de Valencia. Cost. del Justicia civil. Libre de manaments y empares. 1613, t. 3, m. 32, fol. 27*).

IV

E que li sia donada al dit montaner copia autentica e fe faent tantes quantes vegades seran menester.

Hoc est translatum bene et fideliter factum decimo quarto calendas decembris anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo sumptum a quibusdam clausulis notule ultimi testamenti venerabilis Raymundi muntanerii civis valentie quondam publicam fuit abstractum confectumque fuit per Andream despigol notarium valentie quondam defunctum pridie idus junii anno domini millesimo tercentesimo vigesimo nono tenor quarum quidem clausularum requiritur per hac verba.

Et accipio mihi de bonis meis pro anima mea et sepultura facienda decem

mille solidos regalium valentie de quibus dimitto pro construenda quadam capella in ecclesia predicatorum sub invocatione beati Macarii quam volo ibi fieri duos mille solidos in pariete cujusvis capelle versus ciminterium volo quod fiat monumentum ubi corpus meum sepeliatur etiam ubi donna valençona uxor mea guillermus de fabritius et Joannes muntaner et eorum descendentes possint post eorum finem si voluerint sepeliri.

Item dimitto pro quadam pitantia que fiet die novene fratribus dicti ordinis predicatorum valentie decem libras.

Item dimitto pro facienda quadam pitantia dictis fratribus, die qua fiet aniversarium decem libras. Item dimitto operi ecclesie dictorum fratrum predicatorum decem libras. Item dimitto Conventui ejusdem ordinis pro libris decem libras un orent ad Deum pro anima mea. Item dimitto fratri michaeli equal dicti ordinis predicatorum consanguineo meo pro libris decem libras completis predictis cetera bona mea mobilia et immobilia et jura quecumque mihi pertinentia et pertinere debentia ubique dono et dimitto jure institutionis Macario filio meo et ipsum meum heredem universale instituo et si dictus Macarius obierit supra etatem viginti annorum sine filiis legitimis substituo in bonis qui sibi... dimitto dictum Martinum filium meum si tunc vixerit et si dictus martinus non vixerit substituo dicto macario heredes ceteros filios meos cuiusque essent et dicte domine uxoris mee super viventes si qui fuerint et si nullus eorum tunc vixerit substituo dicto Mocario herede Joannam Montanerii si tunc vixerit et in ejus defectum filios masculos dicti Joannis et si dictus Joannes vel filii sui masculi non vixerint nunc substituo dicto Macario heredes pauperes Jesucristi ita quod ipsa bona vendantur in dicto casu per dictos manumissores meos et pretium eorum largiatur et distribuatur pro anima mea ad notitiam eorundem die lune pridie kalendis octobris anno domini millesimo tercentesimo trigessimo sexto. Macarius Muntanerii constitutus in presentia mei Andree despigol notarii Valentie et presentibus testibus infrascriptis dixit ad sui audientiam pervenisse quod Raymundus Muntanerii pater suus qui ut asseruit finierat dies suos in loco de Ibica, confecerat suum testamentum in posse mei dicti notarii et ideo petiit publicari ipsum fuit statim per me duorum notariorum in presentia dicti macarii et in presentia dicti joannis muntanerii manumissoris nominati un testamento predicto et testium subsumptorum ad requisitionem dicti macarii publicatum: dicto testamento lecto et publicato dictus Macarius dicit quod potestatem de omni jure sibi pertinenti in bonis dicti quondam patris sui tum ratione quinquaginta mille solidorum quos asseruit dictum quondam patrem suum dedisse eidem macario tempore matrimonii habendos post obitum dicti Raymundi quem ratione viginti unismille solidorum quos asseruit dictum Raymundum recepisse de dote promissa eidem macario cum domina Spanyola uxore sua quam alia ratione quod jus remanet in omnibus sibi salvum. Ita quod ratione dicte publicationis facte in sui presentia nec per receptionem dicte herencie quam recipere intendebat solum honore dicti patris sui aut beneficio tamen inventarii et non alias nullum eidem macario in fine suo fiat prejudicium: presentibus ad hoc testibus Jacobo borrelli, lupo de apparicio notarii et aznar de sinaos quo quidem publicato et aliis predictis facta fuit in civitate valentie presentibus testibus supra dictis.

Signum de Honorat Joan de Solanes justicia de la ciutat de Valencia en lo civil qui vista la damunt dita nota original en lo present trellat sa autoritat et decret dona e posa.

Signe den Berenguer guitart notari publich per autoritat real per tota

la terra e senyoria del molt alt senyor Rey de Aragó qui en lo loch del discret... de colent notari publich per aquella mateixa autoritat scriva de la cort de lo civil de Valencia por lo honrat en Jaume scriva la autoritat del dit honrat justicia de manament seu en lo present traslat aposa e signe dijous segon dia de agost any de la nativitat de nostre senyor deu mil tres cents cincuenta huit.

Signum Berengaris caudonia autoritate regia notarii publici valentie qui hoc scribi feci de notulis librorum Andree despigol notarii publici ejusdem quondam defuncti translatum fecit et clausit die et anno in prima linea contentis.

(*Arxiu històric del Regne de Valencia. Justicia civil. Manaments y empares, 1606. L. 10, m. 100, fol. 27*).

V

6. Ramon Montaner fui natural de Peralada ciudadano de Valencia, Señor del Lugar de Chirivella y author de la Historia de los Reyes de Aragón que comenzó á escribir en lemosin á 15 de Mayo de 1325 como expresamente confiesa el mismo en el prólogo de la Historia. Otorgó su testamento en Valencia ante Andrés Espigol en 4 de Junio de 1329 y habiendo muerto en Ibiza fué publicado en 31 de Agosto de 1336 y en él se encuentra la cláusula siguiente. Et accipio mihi de bonis mehis pro anima mea et sepultura facienda decem mille solidus regalium valentie—de quibus dimitto pro construenda quadam capellania in ecclesia Predicatorum.

Si el P. Clemente hubiera leído con toda reflexión esta cláusula, viera que el túmulo que dispuso para su entierro el dicho Montaner quiso que se pusiera en la pared, que caía al Cimiterio *in pariete cujus capellae versus cimiterium volo quod fiat*; y esto no cabia verificarse en la pared de la capilla que al presente es de Santo Tomás que dista tanto del sitio donde estaba el Cimiterio, pues este estaba en el terreno que ocupa la capilla del Rosario y corría por las espaldas de las Capillas de la parte de la epístola, y la de Santo Tomás estuvo siempre á la parte del Evangelio; con que es evidente que en este de Santo Tomás ni estuvo ni pudo estar la capilla de San Macario que mandó fabricar Ramon Montaner y no Guillem Montaner como falsamente dice el mismo P. Clemente.

7. Fabricose, pues, en este terreno del crucero del Rosario la antigua Capilla de San Macario y en ella fué enterrado el cuerpo del dicho Ramon Muntaner que trasladaron de Ibiza su hijo y heredero Macario Montaner y el hijo de este Ramon Montaner. Consta de la cláusula del testamento del dicho nieto que murió en el año 1468 que dice assi: *En apres elegeix la ecclesiastica sepultura al meu cors fahedora si quant morir me obvendrá, en la sepultura de la capella de Sant Macari construïda en lo Monestir de Prehincadors de la ciutat de Valencia hon está soterrat mon Pare Macari Montaner y en la qual capella está també soterrat mon Avi Ramon Montaner Senyor qui fou del loch de Chivella en un túmulo de dita capella.* Vease Falcó en sus Anales pag. 26, donde impugna también el error del P. Fray Francisco Clemente.

8. Aunque el dicho Ramon Montaner que mandó fabricar esta Capilla de San Macario no dejó en ella obligación perpétua de aniversario con todo hizo algunos legados al Convento como consta en otra cláusula que dice assi: *Dimitto pro quadam pïcantia que fiat die novenae...* etc.

9. El dicho Ramon Muntaner en la cláusula copiada dió facultad para poderse enterrar en dicha Capilla hacedera de San Macario, á su mujer Valenzona; y de esta no hallo memoria alguna. A Juan Montaner ó Muntaner que assi se llamaba entonces este apellido. Este Juan Muntaner no uso del entierro de dicha Capilla, pues fué enterrado en el claustro en la sepultura de su hermana Castellana Montaner y por él celebraba el Convento tres aniversarios notados en el libro antiguo fol. 4, 15 y 31. *Anniversarium domini Joannis Montanerii, absolutio in claustro super tumulum dominae Castellanae ejus saroris.*

10. El mismo Ramon Montaner tuvo en hijos á Martin y Macario. Este á quien dejó su universal herencia, del matrimonio que contrajo con Na Española tuvo en hijo á Ramon Muntaner quien murió el año 1468 y fué enterrado en dicha Capilla de San Macario según consta n.º 7. La dicha Española mujer de Macario Montaner dejó un aniversario perpetuo con limosna de 2 ₞; y aunque no consta el año en que le dejó y murió, ya se celebraba y era muerta en el año 1399 según recibo de la Dominica 4 adviento de dicho año: *Habuimus de aniversario perpetuo dominae Spanyol uxoris quondam Macarii Montanerii per manus uxoris Paschasi Maçana militis et sunt ejusdem mensis et anni.*

(*Biblioteca Universitaria de V.ª Capillas y sepulturas de la Iglesia y claustro de este Real Convento de Predicadores de Valencia. escribe J. Joseph Teixidor, Archivero del mismo Real Convento, año del Nacimiento 1755. Manuscrito, 86-7-2.*)

VI

Nos Alfonsus d. g. rex aragonum valentie: de industria et fide et legalitate vestri dilecti consiliarii nostri Raymundi montanerii fidem indubiam obtinent tenore presentium comittimus vobis et plenam ac liberam partem ac auctoritatem conferimus quod nomine et pro parte nostra ematis sen emi faciatis vinum necessarium pro felici viagio sen intrata quod facere intendimus contra pérfidos sarracenos regni Granate. Ita quod de partibus Calabrie et Sicilie out aliis partibus ultramarinis ont cismarinis vinum ipsum prout melius poteritis ad utilitatem curie nostre ematis sive a mercatoribus inde emptionem faciatis ad certum quid pro libra vel ad certum pretium pro salma, carrico sive quarterio vel quomodo quo discretioni vestri melius videbitur expedire pro quo quidem vino emendo poteritis bono nostra obligare et securitates idoneas com fidei iussoribus et tabulis campsarum prestare Et alia omnia facere que ad cautelam et securitatem vendentium ad dictum vinum fuerit oportuno. Has enim securitates et obligationis et promissiones de solvendo pretio dicti vini et lucro etiam inter vos et ipsos venditores condito et conducendo firmiter observare promittimus ac iuramus per deum et ista santa quatuor evangelia manibus nostris corporaliter tacta promittentes vobis bona fide regia et sub virtute dicti prætiti iuramenti quod vos et fidei iusores seu campsores per vos dandos in dempues penitus ser validus a predictis et de presenti vobis tantam quantitatem pecunie in loco certo assignabimus que sufficiat ad predicta. Comittimus insuper vobis quod vinum ipsum custodiatis et conservetis aceptorari ubi nos erimus in dicto viagio regni Granate faciati et inibi ipsum dimitatis et partiamini prout nos seu scriptor portionis domus nostre de mandato nostro ducerimus ordinandum et tam de emptionibus supra dictis quam de administratione et parti-

tione dicti vini magistro rationali curie nostre teneamini reddere rationem. In cuius rei testimonium presentes fieri et sigillo nostro appendicis iussimus communiri. Dattis valentie octavo calendis decembris anno domini millesimo nono. Francino de Bastida, Mandato regio.

Signum meum michaelis ioannis amat sacre catholice et Regie magestatis scribe mandati areginarii regentis protonotarie principatus cathalonie per totam terram et ditionem suam, notarii publici Barcinone, populati qui hujusmodi..... a suo originali cuaterni super negotiis Granate a folio eusdem primo pretitulato in regio archivio recondito et custodito per alium scribi feci et clausi atque regentis protonotarii regio sigillo muniti. Barchinone die septima tertia mensis decembris millesimo rex centesimo. Loco sigilli.

Cort del Justicia civil de Valencia.

(Manaments y empires. 1612. t. 7, m. 68, fol. 1.)

VII

Alfonsus dei gratia Rex aragonum valentie, fidei nostro macario muntanerii expensorii donnus inclite infantisse marie illustris principis Caroli bone memorie Jerusalem et Sicilie regis filie salutem et gratiam licet super ordinatione per nos facta pro solvendis sumptibus dicte infantisse et familie sue quam per vos cum littera nostra vobis directo que data fuit valentie duodecimo kalendas iunii anno subscripto mandavimus observarii contineatur interalia quod Jacobo de Arterii juniore portionem quatuor animalium ad rationem duorum solidorum bardinonis pro animali quolibet die qualibet ordinatione tribuatis. Item quod Poncio guillermi de Villafranca quatuor animalium. Joanni de Centillis trium animalium Et ad opus vestri trium animalium tribueritis pari modo die qualibet portionem Et nihil hominus quod nos una cum prenomatis omnibus videlicet unusquisque vestrum eum uno scutifero ultra quitationis vobis et eis qui dicitur doni promissa ordinarie concederetis in domo seu curia ipsius infantisse prout in littera super dicta hec et alia latus continetur. Attamen significamus vobis quod nos nunc recognita et prosperta ordinatione predicta ordinationem et quibusdam causis moderantes et eam in subscriptis restringentes sui dabimus providendum quod prefatus Jacobus de Arterius cessante ulterius predicta portione quatuor equitaturarum recipiat et gandeat pro labore sua negationum dicte infantisse centum solidos regalium valentie quolibet mense porciones etiam predicti ponci guillermi ad tres equitaturas Johannes de sentillis prefati ad duas equitaturas et vestiam etiam portionem ad duas equitaturas ducimus reducendas. Ita quod unicuique portio unius equitature de cetero subtrahatur et ulterius et ulterius non salvatur Providentes insuper quod vos et alii prenomati de domo dicte infantisse ordinario comedatis nec scutiferum vestrum nec eorum ad comedendum in domo ipsa de cetero admitantur quocirea vobis.....

Et mandamus quatenus hanc nostram ordinationem teneatis et unviolabiliter observetis cetera autem in predicto priori ordinatione contenta volumus et intendimus in sua robore permanere et observare prout in ipsa priori litera expresantur. Datis Barchinone decimo quarto kalendis octobris anno domini millesimo trecentesimo trigessimio quinto. S. Guillermi Augustini notarii Regis.

Signum meum Michaelis Johannis chivat sacre catholice et regie magestatis scribe.

(Manaments y empires 1612 T. 7, mano 68. fol. 6.)

VIII

Jacobus d. g. Rex Maioricarum. Propter multa grata et acceptibilia servitia per vos dilectum camerarium nostrum Macharium montanerii filium Raymundi montanerii in nostro servitio facta et inde facere non cessastis de nostra libera voluntate assignamus vobis dicto Macario super coffris nostris bis mille solidos monete Maioricarum. Mandantes fidelibus procuratoribus nostris Joanne et Ferdinando de Vallamundi.

Datis in civitate Maioricarum tertio nonas octobris anno domini m. trecentesimo trigessimo sexto.

(Manaments y empires 1613. L. 3, m. 48).

IX

Pro Machario muntanerii camerario domini regis.

Jacobus. d. g. Rex maioricarum. Quia vos dilectus camerarius noster macharius montaner illam assignationem quadraginta librarum monete maioricarum per nos vobis ob vostra servitia quod ad annuas pensiones super baiulis de luchmajor et menecor Regni maioricorum factam in solutum prorata illorum bismille solidorum per nos vobis dicto Macario montaner et insuper censu..... scribaniarum ac judicaturarum et tributorum..... bajulis civitatis maioricorum et vicari. Ita quod vos quolibet anno habeatis et percipiatis super iuribus et emolumentis dictarum scribaniarum donec de dictis bis mille solidis vobis concessis complete satisfacietis.

Datis in Civitate maioricorum, die decima mensis decembris anno a natiuitate donuia m. trecentesimo trigessimo septimo.

X

Pro Macario Muntanerii camerario domino Regis.

Jacobus. d. g. Rex maioricorum... Attendentes nos assignates vobis dilecto camerario nostro macario muntanerii..... singulis quadraginta libras monete maioricarum in solutum illorum bis mille solidorum in et supra iuribus officiorum infrascriptos ut patet cum carta huismodi tenoris...

Jacobus. d. g. R. maioricarum. Attendentes insuper vos nobis supplicanti ut vobis dictam gratiam finito tempore solutionis dictorum bis mille solidorum ampliare ad vite vestre..... dignaremur nam cum servitia vestra longa atque per vos nobis prestita premiari maiori gratia mercantur tenore presentis ipsas quadraginta libras maioricarum finito tempore solutionem dictorum bismille solidorum habendas per nos annis singulis in et super censu seu tributo scribaniarum bajuli civitatis et vicarii maioricarum prout in dicta carta designatur dum vixeritis in humanis nobis concedimus mandantes notario seu scriptoribus dictarum scribaniarum tenentibus seu regentibus quatenus finito tempore solutionis dictorum bis mille solidorum vigores presentis concessionis nobis annis singulis vita vestra durante respondeant integre omni difficultats quiescente Datis maioricarum die vigesima secunda mensis decembris. a. d. 1337.

XI

Jacobus. d. g. Rex maioricarum. Fidelibus procuratoribus nostris in Regno maioricarum Paulino Bondo consiliario et Bernardo Jane et Bernardo de Vallamundi nostris domesticis salutem et dilectionem Attendimus cum nostra littera comissise fideli nostro scutifero camere Machario muntanerii ducentum quinquaginta libras barchinonenses quas non sufficiunt ad solvendum prestationem et prestitium illi solvere provistum quia de nostra curia absens fuit de nostro consensu mandamus vobis quatenus de pecunia nostra detis et solvatis dicto Machario muntanerii ultra dictam quantitatem centum quinquaginta libras predictae monete ad complementum rationis predictae quas per tot servitia per eum et eius patrem nobis fideliter impensa atque per dictum Macharium assidue impenduntur dandas decernimus. Datis in civitate navarini quarto calendas decembris anno domini m. trecentesimo trigesimo octavo.

(*Manaments y empires, id., id.*)

XII

Lo justicia en lo civil de la Ciutat de Valencia aconsellat del doctor don Cristofol rotgla altre de sos assessors instant y requirent Geroni montaner cavaller attes que per inspeccio y visura del ultim testament de Macari Montaner reebut per jaume magistre et etiam per lo signe de aquel consta que aquell es lo verdader ultim testament del dit macari montaner lo qual fonch rebut á dos dies del mes de giner del any mil trecents noranta y quatre e per l'antiquetat del dit acte feu manifestament ser aquell. Per ço et aliis es proveheix que dit testament sia registrat en los libres y registres de la present Cort y de aquell sien donades al dit Geroni montaner les copies autentiques que fe fahents.

Recepit Borrás notarius proscriba.

E per execucio de la dita provisio fonch registrat lo acte del tenor seguent:

En lo nom de nostre senyor Deu Jesu Xrist y de la glorióssima verge Santa maria mare sua amen. Com totes les coses mundanals sien transitories e lo hom posat de la mort corporal escapar no puixa. E per ço no es a lom tan cert com la mort e tan incert com la hora de aquella per ço se pertany al hom sabi pensar en aquella e mentres a temps esmenar sos defalliments e proveir sabiament de la sua anima hordenar e dispondre de si e de les sues coses per ço que mort sobta nol ne faça morir intestat per tal yo macari montaner cavaller habitador de Valencia e encara detengut de greu malaltia corporal de la qual tem morir empero en mon bon seny e memoria e recort e lanteniment e loquela ferma e sancera en lo sant testimoni de Jesus e tots los sants ciutadans de paradís en mans dels quals coman la mia anima revocant primerament cassant e anulant tots e qualsevols testaments, codicils e altres darreres voluntats mies per mi sien fetes en ma y poder de qualsevol notari ab qualsevol paraules encara que aquelles sien derogatories les quals ab lo present meu testament revoque e daquelles men penide de nou. Convocats e apellats los notaris e testimonis desus escrits en presençia daquells en poder del dit notari disponent e ordenant de la mia anima de

mi e de mos bens façedor en aquest meu testament e ultima voluntat mia e ab lo qual elexit com a marmessors meus a dona Corsa Spanola cara e amada muller mia la qual puixa fer complir les coses que yo dessus ordenaré a la qual done facultat ple e bastant poder que puixa tants de mos bens pendre aquells vendre e alienar e los percebre caquells distribuir e aço sens manaments e auctoritat del jutge alguns be a aquelles no esperades que basten a fer complir lo que desus trobaran esser disposat y ordenat per anima mia e aço sens dany algu que vinga de llurs persona e bens. Primerement ans de totes les coses vull disponch e mane que tots mos deutes sien pagats torts e injuries restituhides y satisfeytes aquelles empero deutes tots e injuries que verdaderament apparran yo esser tengut e obligat ab cartes e altres llegitimes proves e testimonis dignes de fe for de anima en aço benignament observat. En apres elegeix la ecclesiastica sepultura al meu cos fahedora si e quant morir me obvendrà en la sepultura que yo posseheix construïda en la capella de sant Macari en lo Monestir de prehicadors de la present ciutat hon mon pare en Ramon montaner e marti montaner mon germa son sote rrats lexant lo orde de la mia sepultura a disposicio e voluntat de la dona Corsa Espanyola muller mia molt amada e prech de mos bens per anima mia per animes de mon pare Ramon Montaner e mon Avi Joan montaner e de mos parents meus aquí yo tinch obligació cinch milio sous moneda real de valencia de les quals vull e man sia feta al meu cos la ecclesiastica sepultura aniversari e capdany be e complidament a coneguda de la dita muller mia e feta e complida la dita mia sepultura del ques sobrra dels dits cinch milia sous sien donats al prior e pares del dit Convent y monestir de predicadors vint lliures pera llibres e mes deu lliures pera pitança a dits frares lo dia que yo morire.

Item vull man que sien donades als frares de san frances quinse lliures pera llibres. Item vull e mane que sien repartides trenta lliures entre los pobres vergonyants que a la dita muller mia apparran ab vot y parer del rector de la iglesia parroquial del gloriós señor sent Andreu de la present ciutat. E tot lo restan dels dit cinch milia sous vull e mane se distribueïxa en fer dir e celebrar per anima mia e dels meus tantes misses quantes dir e celebrar se poran per anima mia e dels meus. E dels altres bens meus vull e man que primerament ans de totes coses sien pagats a la dita dona Corsa Spanyola molt amada muller mia tots aquells vint y milia sous quem porta en contemplació de matrimoni que sia feyt e pagat lo creix a dita dot corresponent del qual creix la dita muller mia ne puïxca fer a ses voluntats com de llur cosa sua e mes li deïxe y llegue a la dita muller mia deu milia sous pera que puïxca fer a ses voluntats. En tots los altres bens meus mobles e immobles sehents e removents deutes..... que yo hare e a mi pertanyen o per avant a mi pertanyeran per qualsevol causa titol manera e raho lluny o prop en qualsevol nom que sien..... a ma propia universal e encara general per dret de institucio en primer llech a la dita dona Corsa Spanyola molt amada muller mia de vida de aquella tan solament e apres obit de aquella fas e institueix hereus meus propis o universals generals per dret de substitucio a Ramon muntaner y fernando muntaner fills meus e de la dita dona Corsa Spanyola llegitims e naturals per eguals parts entre aquells fahedors e fer de dits bens a les sues voluntats.

Aquest es lo ultim e darrer testament ultima e darrera voluntat mia la qual vull que valga per dret de darrer testament e per dret de darrer testament vull e man que que valga per dret de darrers codicilis o per aquella millor via forma y manera que millor de justicia valer puïxca e diga. Lo

qual fou fet en la dita Ciutat de Valencia a dos dies del mes de Giner any de la nativitat de nostre senor deu Jesu Xrist. mil trecents noranta quatre.

Señal y forma de mi Macari montaner testador qui desus qui lo present meu ultim y darrer testament llohe y aprove ratifique y conferme e lo qual aprest obit meu vull e man sia portat a deguda real execucio.

Presentis testimonis foren appellats e convocats á la confectio del desus dit testament e per lo dit testador pregats los honorables e discrets Pere rives notari. Arnau valls mercader e Pere miró scrivent habitador de Valencia los quals interrogats per mi desus notari si coneixien al dit testador e tots dixeren que hoc aqui lo semblant interrogat lo dit testador si coneixia los dits testimonis e dix que hoc e yo notari desus scrit los conegui molt be á tots.

Postea vero die dominica intitulata octava mensis octobris dicti anni millessimi tercentessimi nonagessimi quarti que erat vigesima sexta die post obitum dicti Macarii testatoris ad instantiam et requisicionem dicte domine spanyole manumissoris et heredes primo loco publicatum dictum testamentum per me Jacobum magistrum notarium valentie illius receptorem in quadam turre sita et posita in horta valentie vulgariter nuncupata Chilvella que acceptamus manumissorum ab amore dicti deffunti et herentiam cum beneficio inventarii et protestatus est quod in construendum inventariuns nullum tempus ei precursat nec vult teneri ultra vices hereditarias ac etiam acceptavit legatum et protesta est de omnibus sibi licitis et permissis protestavit.

Testes Petrus miro scriptor valentie habitator et Joannes romeu famulus dicte domine Spanyolie valentie habita Signum Jacobi magistri auctoritate regia publici notari qui predictis man alterius scriptis interfui clauri et subsignavi loco die mense et anno prefixis.

(*Cort del Justicia civil de Valencia.--Libre de Manaments y empires. L. Q. M. 85, fol. 30*).

XIII.—La primera stampacio de la Crónica de Ramón Muntaner.

Ajustats en lo archiu del magnifich racional proveiheixen que la Cronica de les coses de la Corona de Aragó per Ramón Montaner quondam señor del loch de Chilvella per ser una cosa que conve axi al servey de sa Majestat com á la claricia de les coses y azanyes fetes per los Reys de Arago de inclita recordacio sia imprimida en la mateixa lengua que aquell mateix la escrigué e cometen lo carrech de dita impresio al magnifich Reacional.

(*Arxiu municipal de Valencia. Manual de Concells. 5 Juny 1557*).

Als molts magnifichs senyors Mosseny Guillem Ramón Catalá etc.....

Pelip Mey stampador de dita Ciutat. S. P. Molts dies ha que lo Magnifich en Bernart Simo ciutada desta ciutat, essent Racional, possa en mon poder un libre molt antich, fet per en Ramon Muntaner, lo qualt ab molt gran treball, e curiositat aquell havia hagut de part molt autentica e verdadera, encarregantme molt y manam me de part de vostres Senyories stampas dit libre perque lo que en ell se contenia no ixques de la memoria dels homens, per esser de ma y james stampat. e per tractar coses molt verdaderes, e antigues del inelyt Rey don Jaume conquistador daquesta insigne ciutat e de alguns de sos descendents. Los quals vostres senyories e sos predecessors

(com a bons naturals de la corona Darago) son estats continuament affectats, e an servit ab totes ses forces. E yo desitjan servir alguna de les merces que tinch reebudes de vostres Senyories, e fer lo que so obligat com a hu del naturals de dita ciutat, e desitjos de servir aquella com a propia e vera patria ab tot lestudi forces e industria possibles he stampat a costa e despeses de dita Ciutat lo dit libre. Supplique á vostres Senyories me perdonen en lo que se detengut en dita stampa, que per la ocurrencia del temps e no per falta de volentat se ha differit fins ara: y que no dexe de manarme en tot alló que mes poques forces bastaran que ultra que per la obra veuran ma bona y sana voluntat sera ferme molt gran mercé senyaladament essent degut á vostres Senyories tot servey, axi per lo magistrat que representen en los dits officis com per lo que mereix la valor de cascu de vostres Senyories. La vida dels quals nostre Senyor Deu per molts anys de salud guarde e prospere de augment de casa, e honra com per vostres Senyories es desijat. De Valencia, e de Giner deeset. Any 1558.

D. V. S.^{es}

Molt affectat servidor que ses magnifiques mans besa

Pheliph Mey

Stampador

Comptes de la stampacio de la Crónica de Ramón Muntaner feta per los Jurats de Valencia.

Los Jurats..... meten em compte de vostra data trenta liures reals de valencia les quals per mans vostres de manament vostre son estades donades e pagades á la honorable na geronima mey vidua relictada de joan mey quondam stampador ço es les vint y cinch lliures per bestreta dels que aquell havia de haver per stampar una obra composta per lo magnifich Ramon Montaner de la historia de alguns Reys de Arago e les deu liures per lo pendre sis rexmes de paper major pera stampar lo dit libre e les quals XXXV liures ab provissio per los dits magnifichs jurats feta á XVI de iuny del any mDLVII es stat proveit esser vos admeses en son poder de data. die V iunii mDLVII.

(*Arxiu municipal de Valencia. Libre de Claveries, n. 18, 1554 á 1557, modern, 93, 3*).

Los jurats paguen..... a la honorable hieronima gales y de mey vidua XXX sous los qual etc. e son en paga dels que aquella ha de haver per lo stampar lo libre de Ramón montaner la qual provissio etc en calendari del dia X del mes de octubre del any present mDLVII segons es. dat die XVIII decembris mDLVII.—

Los magnifichs jurats paguan á la honorable hieronima mey vidua stampadora cent quinze liure les quals. etc. E son a compliment de CLXX liures que munta la stampa del libre de Ramon muntaner en lo qual hi ha cent y sis fulls que ha raho de XXV sous lo full munten les dues CLXX liures la qual provissio es contenguda en el libre de concells de la dita ciutat. E reebuda apoca lo tunc scriba XXXI del present corrent mes de Janer del present any mDLVIII segons etc. e cobra etc. die XXI januarii mDLVIII.

Al molt Magnífich Señor lo Señor mossen honorat Juan mestre del Sere-
nissim Infant de Arago. Molt Magnífich Señor.

Molts dies fa que per nostres predecessors fouch provehit per stampar la
coronica del glorióssim Rey en Jaume his pintas lo retrato del Invictíssim
Rey don Alfonso conquistador de Napsols pera trametre al molt alt y sere-
nissim princep lo qual als missatgers tramessos per esta ciutat a visitar a sa
Majestat del Emperador y Rey nostre Señor havia significat ne seria molt
servit y jatsia dita obra molts dies fa se hacaba pero per la ocurrencia del
temps nos havem detengut de trametrela y no per falta de voluntat de ser-
vir á sa Alteza la qual voluntat es y sera tostemps molt prompta pera ser-
virlo com som obligats y les altes y molt preclares inclinacions de sa Alteza
ho meriten y perque mes accepte sia lo present havem determinat supplicar
a V. M. laus faça de acceptarlo y de nostra part y desta Insigne Ciutat pre-
sentarlo a Sa Alteza ab aquells compliments que de V. M. confiam puix esta
Ciutat y tots nosaltres lo tenim per patro y protector. A Sa Alteza voliem
supplicar nos fos intercessor en la sacca de carns que supplicam á la Señora
princesa per la necessitat que tenim de moltons per no haver trovat arren-
dadors en aquest any sino que la Ciutat ho ha de pendre a son carrech ab
prou dany sin..... y perque la cronica del Rey en Jaume sera tant de V. M.
com de sa Alteza no lin havem trames altre volum sino lo Montaner per
haverse imprimit en esta conjectura del qual V. M. sen servira. Nostre
Señor guarde y prospere la molt magnifica persona de V. M. y guie y feli-
cite a aquella en la empresa y carrech que te entre mans com sos servidors
desigam.

De Valencia á onze de Mars. M. D L viii.º

A la ordinacio de V. m. promtes y apparellats.

Los Jurats de Valencia.

*(Arxiu municipal de Valencia. Letres missives. v. 50, 1522 á 59. sig.
moderna g. 3. 51.)*

1954
J. M. S.

